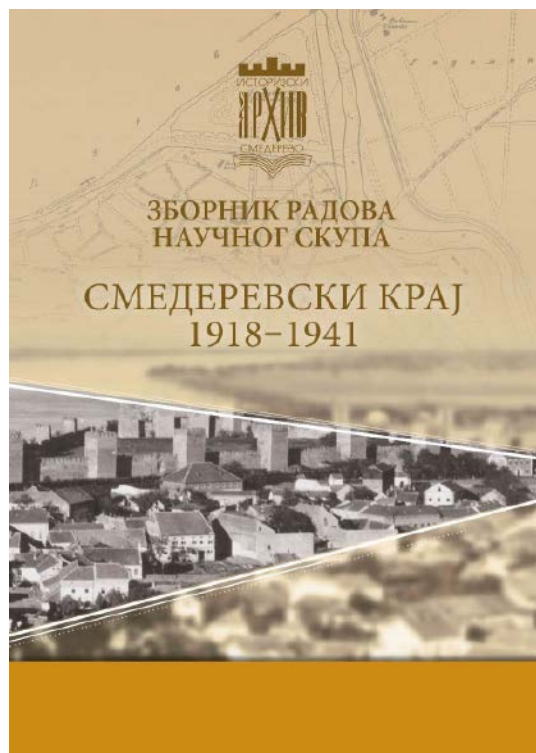

ПРИКАЗ ЗБОРНИКА РАДОВА НАУЧНОГ СКУПА: *СМЕДЕРЕВСКИ КРАЈ 1918–1941.*

ДУЊА АНДРИЋ

Зборник радова под називом *Смедеревски крај 1918–1941*, састоји се од шеснаест истраживачких саопштења која су излагана на истоименом научном скупу октобра 2016. године, у организацији Историјског архива у Смедереву. Радови су посвећени историји и уметности смедеревског краја у периоду између два светска рата и расветљавају крупна социокултурна питања. Посматрајући појаве у ширем цивилизацијском контексту, настоје да афирмишу богато историјско и уметничко наслеђе овог краја. Публикација сведочи о појавама, феноменима и токовима који су били присутни на нивоу читаве Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, односно Краљевине Југославије. Посебно може бити корисна београдској публици, јер смедеревско наслеђе у великој мери одсликава културне и уметничке утицаје Београда, присутне пре свега захваљујући релативној близини двају градова, те учешћу еминентних београдских уметника и архитеката у изградњи Смедерева и околине. Коначно, не сме се занемарити ни интересовање београдских истраживача, који су различитим истраживачким пројектима и историографским публикацијама дали свој допринос у проучавању, вредновању и адекватној валоризацији богатог смедеревског наслеђа.

Зборник, објављен крајем 2017. године у издању поменуте установе, систематизован је на 344 стране, док су радови подељени у две целине – осам из области друштвене историје и осам из историје уметности. Целокупан наратив употпуњују црно-беле репродукције, док је за сваки рад уприличен резиме на енглеском језику. Зборник почиње уводном речју главног и одговорног уредника, директора Историјског архива у Смедереву, Даније-

ле Милошевић, а потом следи и уводно обраћање проф. др Александра Кадијевића, који је уз проф. др Слободана Бјелицу уредио ову публикацију.

Приближно половину зборника чине радови угледних историчара, који се односе на друштвено-политичку прошлост међуратног Смедерева – *Изборне борбе за Конституанцију у смедеревском крају 1920. године*, Александар П. Лукић; *Архивски извори за политичку историју смедеревског краја у Дунавској бановини*, Слободан Л. Бјелица; *Југословенске краљевске дипломатије и ашашије из смедеревског краја*, Срђан Б. Мићић; *Основно школство у Подунавском срезу између два светска рата*, Душан Б. Митровић; *Прилози истраживању биографије и политичке улоге смедеревског председника др Живадина Стефановића Сомборца*, Милош З. Мунић; *Делатност Милана Јовановића Стојимировића у периоду владе Милана Стојадиновића 1935–1939*, Бојан В. Симић; *Обележавање 500-годишњице од зидања Смедеревског града у Смедереву 1930. године*, Мирослав П. Ла-

зић; *Покрет Збор у смедеревском крају 1935–1941*, Немања Ж. Девић. Наведени аутори темељито проблематизују различита питања, од кључних дешавања на политичкој сцени, бројних страначких превирања, преко преиспитивања значаја истакнутих личности, проблема у школству, до стања и очуваности архивске грађе о међуратном Смедереву.

Другу половину зборника обухватају огледи реномираних историчара уметности и архитеката који осветљавају локално уметничко наслеђе. Захваљујући њима, стиче се потпунија слика о архитектури и урбанистичком развоју града и околине – пре свега о модернизацији његовог фонда, успону црквене и меморијалне уметности.

Кроз осам огледа – *Архитектонски развој Смедерева (1918–1941) у светлу историографских истраживања*, Александар Ђ. Кадијевић; *Архитектура гимназије у Смедереву – између неистражености и истрежених атрибуција*, Данијела М. Милошевић; *Чувари сећања. Меморијали Првог светског рата на подручју Подунавског округа*, Анита В. Марковић; *Уметност у служби сећања: синомен-костурница у Врбовцу*, Игор Б. Борозан; *Руски емигранти и црквено сликарство међуратног периода: црква у селу Рајари код Смедеревске Паланке*, Ана Д. Костић-Ђекић; *Силос у Смедереву. Заоставштина индустријске архитектуре чешких трагичара*, Милан П. Миловановић, Иван Р. Марковић; *Милан Јовановић Стојимировић и уметност у Смедереву између два светска рата*, Снежана А. Цветковић; *Архитектура Смедеревске Паланке 1918–1941*, Владана Б. Путник-Прица) – слојевито је представљена жива градитељско-уметничка делатност у Смедереву и околини. Осветљени су кључни примери, личности и подухвати који сведоче о важности овог краја и доприносе бољем разумевању његових културних стремљења. Прегледно структурирани огледи, пружају увид у шире друштвене услове тадашњег културног успона, базиране на индустријализацији и модернизацији града.

У првом низу радова, А. Кадијевић приказује архитектонски развој међуратног Смедерева, у

којем је, услед демографског и привредно-индустријског раста, подигнут велики број стамбених објеката, државних и јавних зграда, те индустријских постројења. Посебан акценат ставља на досадашња историографска истраживања, истичући њихов допринос. У прилогу Д. Милошевић о Гимназији у Смедереву актуелизована су бројна питања везана за подизање гимназијске зграде. Расветљене су тадашње друштвено-културне околности које су условљавале и омогућавале подизање зграде наменски пројектоване за образовне потребе, док је питање ауторства критички проблематизовано. Највећи део рада обухвата детаљна архитектонска анализа три пројекта израђена за потребе изградње гимназијског здања. Овим се, поред постављања кључних питања, омогућује шире сагледавање стања школства не само у Смедереву већ и у читавој Краљевини Југославији међуратног периода, и подстичу даља проучавања архивске грађе. У свом огледу, А. Марковић проблематизује изградњу меморијала у част Првог светског рата унутар Подунавског округа. Анализом типологије локалних меморијала, њиховог значења и стила, подстиче њихово перципирање као интегралног дела европских токова тога времена. На тај начин и меморијали на подручју Подунавског округа сведоче о друштвено-политичком развоју свога краја, као и о патриотској култури сећања. У истом контексту, свој прилог је саставио и И. Борозан, осветљавајући предуслове настанка Цркве Светог пророка Јеремије у Врбовцу, као и њено ликовно уобличавање. Аутор је врло детаљно описао конципирање ове цркве као форме јавног меморијала, образлажући симболички карактер њеног живописа, који није изведен у потпуности, као и иконостаса, који се доводи у везу с меморијалним карактером простора и сублимацијом сећања на пале борце (живопис је дело руског уметника Андреја Биценка). Његовим следећим остварењем се бавила управо А. Костић-Ђекић у прилогу о Цркви Успења Пресвете Богородице у Ратарима, слојевито осветљавајући Биценкову пиктуралну поетику. Индустријски развој смедеревског краја приказали

су М. Миловановић и И. Р. Марковић. Акцентovali су значај Силоса у Смедереву, његову комплексну архитектуру и сложене захтеве које је такав тип грађевине морао да задовољи. Наредни, прилог С. Цветковић, актуелизује значај Милана Јовановића Стоимировића. Као угледан грађанин и интелектуалац, иницијатор многих културних подухвата, Стоимировић је био и мецена појединим уметницима и страствени колекционар. Отуд је највише пажње и посвећено његовој богатој колекцији уметнина – радовима афирмисаних стваралаца, галерији породичних портрета, владарским представама Карађорђевића и Обреновића, као и иконама, графикама, скулптурама, археолошким и етнолошким предметима. Уметнички одељак зборника затвара рад В. Путник-Прице којим се приказује међуратна архитектура Смедеревске Паланке. Демографски раст града узроковао је економски и културни процват, базиран на индустријализацији и модернизацији.

Зборник у целини представља незаобилазно полазиште за даља истраживања историје и уметности смедеревског краја, које се неће ограничити само на међуратни период. Као резултат темељитог проучавања, промишљања, али и синтетизовања различитих сазнања и методологија, ова публикација реактуелизује значај кључних уметничких појава међуратног периода, приближавајући их најширој јавности. На тај начин ће и многе стручњаке стимулирати да се укључе у тумачења богате културне прошлости смедеревског краја. Исто важи и за службу заштите културних споменика, која ће из зборника црпети драгоцене подстицаје.

Дуња Д. Андрић, докторанд
историчар уметности
Београд
dunjabibi@hotmail.com